

DOI: [10.58423/2786-6742/2025-11-471-485](https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-11-471-485)

УДК 657.2.016

Veronika FENYVES

egyetemi docens, dékán,
Debreceni Egyetem,
Gazdaságtudományi Kar,
Debrecen, Magyarország

ORCID ID: [0000-0002-8737-0666](https://orcid.org/0000-0002-8737-0666)

Scopus Author ID: [56811538700](https://orcid.org/56811538700)

MTMT: [10013167](https://orcid.org/10013167)

Violetta SIMON

PhD hallgató,
Debreceni Egyetem,
Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola,
Debrecen, Magyarország
Számvitel és Auditálás Tanszék tanársegéde,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem,
Beregszász, Ukrajna

ORCID ID: [0009-0009-9149-2867](https://orcid.org/0009-0009-9149-2867)

MTMT: [10100717](https://orcid.org/10100717)

e-mail: simon.violetta@kmf.org.ua

(Corresponding author)

A KERESKEDELMI- ÉS TURISZTIKAI KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK ALAKULÁSA A PANDÉMIA ELŐTTI IDŐSZAKTÓL 2025-IG: SZÁMVITELI MEGKÖZELÍTÉSEK ÉS GAZDASÁGI HATÁSOK

Анотація. Мікро-, малі та середні підприємства (МСП) є визначальними учасниками сучасної економіки: без них неможливо забезпечити ні зайнятість, ні створення ВВП, ані підтримання економічної стабільності місцевих громад. У статті на прикладі Угорщини та України-зокрема Закарпаття й медьє Саболч-Сатмар-Берег-досліджується динаміка сектору МСП від докарантинного періоду до 2025 року за допомогою облікового та економічного підходів. Метою дослідження було визначення, як кризові явища-пандемія, економічна невизначеність, інфляційний тиск, а в Україні також воєнний стан -вплинули на облікову практику підприємств, їхню галузеву присутність і довгострокову життєздатність.

Угорський сектор МСП, завдяки членству в Європейському Союзі (ЄС), функціонує в більш врегульованих, прозорих і придатних до довгострокового планування рамках. У розглянутий період кількість підприємств помірно зростала, а згодом децю зменшилася; водночас в обліковій адаптації важливу роль відігравали гнучкі форми оподаткування, управління ліквідністю, а також державна підтримка й фонди ЄС. Підприємства медьє Саболч-Сатмар-Берег зберегли стабільну частку на національному рівні в торгівлі та ремонті

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

автотранспорту, тоді як у туризмі та громадському харчуванні пандемія й інфляційні ефекти спричинили тривалішу вразливість.

В Україні, особливо на Закарпатті, динаміка кількості та часток підприємств була значно мінливішою. Домінування МСП є очевидним – їхня частка серед усіх підприємств зазвичай становила 85–90%, однак облікову практику переважно визначало короткострокове виживання. У роки пандемії повна зупинка туризму, а з 2022 року, воєнний стан призвели до спрощення, а часто й мінімізації облікових реєстрів. Як наслідок, знизилася прозорість, ослаб довірчий клімат інвесторів і відсунулося на другий план довгострокове планування.

Порівняльний аналіз свідчить, що базова відмінність між двома країнами полягає не у вагомості МСП для економіки, а у стабільності обліково-нормативного середовища. В Угорщині баланси та фінансові звіти підприємств стали інструментами адаптації, що підтримують планування та залучення ресурсів, тоді як в Україні облікова практика радше слугує виживанню без довгострокових гарантій.

Висновки роботи підкреслюють, що для розвитку МСП важливими є стабільність облікової системи, посилення прозорості та вироблення адаптивних рішень на випадок криз. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на виявлення конкретних інструментів облікової гнучкості, фінансових стратегій у періоди потрясінь, а також на інтеграцію міжнародної допомоги та ресурсів у фінансові системи підприємств.

Ключові слова: МСП, підприємства, торгівля, туризм, Угорщина, Україна, порівняльний аналіз.

JEL Classification: M21, M41, M48, L26, L83, F63

Absztrakt. A kis- és középvállalkozások (KKV-k) a modern gazdaság meghatározó szereplői, amelyek nélkülözhetetlenek mind a foglalkoztatás, mind a GDP-termelés, mind pedig a helyi közösségek gazdasági stabilitásának fenntartásában. Jelen tanulmány Magyarország és Ukrajna, azon belül is Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye példáján vizsgálja a KKV-szektor alakulását a pandémia előtti időszaktól 2025-ig, számviteli és gazdasági megközelítésben. A kutatás célja annak feltárása volt, hogy a válsághelyzetek – pandémia, gazdasági bizonytalanság, inflációs nyomás, valamint Ukrajnában a háborús körülmények – hogyan befolyásolták a vállalkozások számviteli gyakorlatát, ágazati jelenlétét és hosszabb távú fenntarthatóságát.

A magyar KKV-szektor az Európai Unióhoz való tartozásból fakadóan szabályozottabb, transzparensabb és hosszabb távú tervezhetőséget biztosító keretek között működik. A vizsgált időszakban a vállalkozások száma mérsékelt emelkedést, majd kisebb visszaesést mutatott, miközben a számviteli alkalmazkodásban fontos szerepet játszottak a rugalmas adózási formák, a likviditáskezelés, valamint az állami és EU-s támogatások. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye vállalkozásai a kereskedelem és gépjárműjavításban megőrizték stabil országos arányukat, ám a turizmus és vendéglátás területén a pandémia és az inflációs hatások hosszabb távú törékenységet eredményeztek.

Ukrajnában és különösen Kárpátalján a vállalkozások számának és arányainak alakulása jóval ingadozóbb képet mutatott. A KKV-k dominanciája szembeűnő, arányuk az összes vállalkozás között jellemzően 85–90% között alakult, ám a számviteli gyakorlatot elsősorban a rövid távú fennmaradás határozta meg. A pandémia éveiben a turizmus teljes leállása, majd 2022-től a háborús környezet a számviteli nyilvántartások egyszerűsítéséhez, sok esetben minimalizálásához vezetett. Ennek következtében a transzparencia romlott, a befektetői bizalom csökkent, és a hosszabb távú tervezhetőség háttérbe szorult.

Az összehasonlító elemzés alapján a két ország közötti alapvető különbség nem a KKV-k gazdasági jelentőségében, hanem a számviteli és szabályozási környezet stabilitásában ragadható meg. Magyarországon a vállalkozások mérlegei és pénzügyi kimutatásai az alkalmazkodás eszközeivé váltak, amelyek támogatják a tervezést és a forrásszerzést, míg Ukrajnában a számviteli gyakorlat inkább a túlélést szolgálta, hosszabb távú biztonság nélkül.

A tanulmány következtetései rávilágítanak arra, hogy a KKV-k fejlődése szempontjából kulcsfontosságú a számviteli keretrendszer stabilitása, a transzparencia erősítése és a válságokra adott adaptív megoldások kidolgozása. További kutatások irányulhatnak arra, hogy feltárják a számviteli rugalmasság konkrét eszközeit, a válságok idején alkalmazott pénzügyi stratégiákat, valamint a nemzetközi támogatások és források beépülését a vállalkozások pénzügyi rendszereibe.

Kulcsszavak: KKV, vállalkozások, kereskedelem, turizmus, Magyarország, Ukrajna, összehasonlító elemzés.

Abstract. Micro-, small and medium-sized enterprises (MSME) are key actors in the modern economy, indispensable for employment, GDP production, and the maintenance of economic stability in local communities. This study examines the development of the MSME sector from the pre-pandemic period to 2025 in Hungary and Ukraine, with a particular focus on Transcarpathia and Szabolcs-Szatmár-Bereg County, through an accounting and economic approach. The aim of the research was to explore how crisis situations-such as the pandemic, economic uncertainty, inflationary pressures, and, in the case of Ukraine, the conditions of war-have influenced the accounting practices of enterprises, their sectoral presence, and their long-term sustainability.

The Hungarian MSME sector, as part of the European Union, operates within more regulated, transparent, and predictable frameworks that ensure long-term planning. During the period under review, the number of enterprises showed moderate growth, followed by a slight decline, while flexible taxation systems, liquidity management, and both state and EU subsidies played an important role in accounting adaptation. Enterprises in Szabolcs-Szatmár-Bereg County maintained their stable national share in trade and vehicle repair, while in tourism and hospitality the pandemic and inflationary effects resulted in long-term fragility.

In Ukraine, and especially in Transcarpathia, the number and proportion of enterprises displayed a far more fluctuating trend. The dominance of MSME was striking, typically accounting for 85–90% of all enterprises, yet their accounting practices were mainly defined by short-term survival. The complete shutdown of tourism during the pandemic, followed by the war environment from 2022 onwards, led to the simplification and, in many cases, the minimization of accounting records. As a result, transparency deteriorated, investor confidence declined, and long-term planning was pushed into the background.

Based on the comparative analysis, the fundamental difference between the two countries lies not in the economic importance of MSME, but in the stability of the accounting and regulatory environment. In Hungary, enterprise balance sheets and financial statements became tools of adaptation that support planning and resource acquisition, while in Ukraine accounting practices primarily served survival, without long-term security.

The conclusions of this study highlight that for the development of MSME, the stability of the accounting framework, the strengthening of transparency, and the elaboration of adaptive solutions to crises are of key importance. Further research may focus on identifying specific instruments of accounting flexibility, financial strategies employed during crises, and the integration of international aid and resources into the financial systems of enterprises.

Keywords: MSME, enterprises, trade, tourism, Hungary, Ukraine, comparative analysis.

Probléma felvetése. A kis- és középvállalkozások (KKV-k) meghatározó szerepet töltenek be mind a magyar, mind az ukrán gazdaságban, különösen a kereskedelem és a turizmus területén. A 2020-ban megjelent COVID-19 járvány azonban súlyos kihívások elé állította e szektorokat, olyan tekintetben, hogy a lezárások, a kereslet visszaesése és a bizonytalan piaci környezet jelentős mértékben csökkentették a bevételeket és ezáltal a foglalkoztatást is. Bár a KKV-k többsége alkalmazkodni próbált, a pandémia utáni években is elhúzódó nehézségekkel

szembesültek. A helyzetet tovább bonyolította az orosz–ukrán fegyveres konfliktus, amely Kárpátalja, illetve a határ menti magyar térségek, így Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye gazdaságára is közvetlen hatást gyakorolt, különösen a kereskedelmi forgalom és a turisztikai ágazat visszaesésében.

A probléma tehát többdimenziós: egyszerre kell vizsgálni a KKV-k számának, szerkezetének és pénzügyi teljesítményének változását, valamint ezek számviteli leképezését. Mindez szükségessé teszi annak elemzését, hogy a kereskedelmi és turisztikai vállalkozások hogyan alakultak a pandémia előtti időszaktól 2025-ig, és milyen tanulságok vonhatók le számvitel szempontjából a fenntartható működés és a jövőbeli válságállóság érdekében.

A legújabb kutatások és publikációk elemzése. A kereskedelmi és turisztikai kis- és középvállalkozások (KKV-k) helyzetének értékelése során az elmúlt évek szakirodalma jól mutatja, hogy a válságok – különösen a pandémia és az ukrajnai háború – milyen jelentős gazdasági és számviteli alkalmazkodást kényszerítettek ki.

Kádár és Hegedűs 2024-es tanulmányukban [1] arra világítottak rá, hogy a különböző ágazatok, köztük a kereskedelem és a vendéglátás, eltérő számviteli megoldásokkal reagáltak a bevételkiesésekre és a finanszírozási nehézségekre. Az elemzés szerint a KKV-k életképessége nagymértékben függött a gyors költségkontrolltól és a likviditásmenedzsmenttől.

A turisztikai vállalkozások speciális helyzetét közösen vizsgálta Jáki-Kádár-Michalkó [2], akik a „polikrizis” időszakában a hazai turisztikai cégek területi és szakágazati sajátosságait elemezték. Kutatásuk hangsúlyozta, hogy a turizmusban működő KKV-k nemcsak a pandémia, hanem a munkaerőhiány és a kereslet visszaesése miatt is új stratégiákra kényszerültek.

Az ukrán turizmus helyzetére Bublik és Trofimyak [3] 2024-es közös cikke mutatott rá, akik a 2020–2023 közötti időszak tendenciáit elemezték. Megállapításuk szerint a turisztikai vállalkozások számára a számviteli transzparencia és a rugalmas pénzügyi döntések kulcsfontosságúak voltak a fennmaradáshoz, ugyanakkor a háború drasztikusan szűkítette a mozgásteret. Nemzetközi összehasonlításban pedig fontos eredményeket közölt Sütő-Bajnai –Fenyves [4] közös elemzése, akik a magyar élelmiszer-kiskereskedelmi szektor KKV-inak pénzügyi teljesítményét vizsgálták előrejelző modellekkel. Tanulmányuk bizonyította, hogy a pénzügyi stabilitás leginkább a számviteli információk helyes feldolgozásán és a jövőbeni kockázatok mérséklésére irányuló stratégiákon múlik.

A fenti kutatások közös konklúziója, hogy a kereskedelmi és turisztikai KKV-k pénzügyi teljesítménye a 2019–2025 közötti időszakban nemcsak az aktuális piaci környezethez való alkalmazkodáson múlt, hanem azon is, hogy a vállalkozások mennyire voltak képesek a számviteli eszközök – például az időbeli elhatárolások és a céltartalékok – tudatos kezelésére. A nemzeti és nemzetközi tapasztalatok összevetése arra utal, hogy a számviteli transzparencia, a rugalmas pénzügyi menedzsment és a fenntarthatósági szempontok integrálása egyaránt kulcsfontosságúak a KKV-k hosszú távú életképessége szempontjából.

A cikk céljának megfogalmazása. A tanulmány célja, hogy átfogó képet adjon a kereskedelmi és turisztikai kis- és középvállalkozások (KKV-k) helyzetének és fejlődésének alakulásáról a pandémia előtti időszaktól 2025-ig. Ennek keretében bemutatásra kerül, hogyan befolyásolta a COVID-19 járvány, majd az orosz–ukrán háború a vállalkozások számát, szerkezetét és gazdasági teljesítményét Magyarországon – különösen Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében – és Ukrajnában, Kárpátalja térségében. A cikk kiemelt célja a számviteli szempontok feltárása is: hogyan jelennek meg a KKV-k válsághelyzetekre adott válaszai a pénzügyi kimutatásokban, milyen változások tapasztalhatók a bevételek, költségek, nyereségesség és adózási kötelezettségek alakulásában.

Az elemzés célja továbbá, hogy összehasonlítható adatokat és következtetéseket kínáljon a két szektor, illetve a két ország/régió számára, és rámutasson azokra a számviteli és gazdasági tanulságokra, amelyek hozzájárulhatnak a KKV-k hosszú távú fenntarthatóságához és válságállóságához.

Kutatási eredmények bemutatása. A kis- és középvállalkozások (KKV-k) mind Magyarországon, mind Ukrajnában meghatározó szereplői a gazdasági életnek, hiszen jelentős mértékben járulnak hozzá a foglalkoztatáshoz, a GDP termeléséhez és a helyi közösségek gazdasági stabilitásához. A KKV-k beosztását és kategorizálását mindkét országban jogszabályi keretek határozzák meg, amelyek a vállalkozások létszámát, árbevételét és mérlegfőösszegét veszik alapul. Magyarországon a mikro-, kis- és középvállalkozások besorolása az uniós szabályozáshoz igazodik, ahol a mikro-vállalkozások legfeljebb 9 főt foglalkoztatnak, a kisvállalkozások 50 fő alattiak, míg a középvállalkozások felső határa 249 fő (lásd 1. táblázat).

Hasonló kategóriák érvényesülnek Ukrajnában is (lásd 2. táblázat), ugyanakkor ott a makrogazdasági környezet, a jogi szabályozás és az elmúlt években fokozottan érzékelhető válsághelyzetek (például a háborús körülmények) sajátos fejlődési pályát alakítottak ki a szektorban.

1. táblázat

Vállalkozások kategóriái Magyarországon.

Kategória szerinti vállalkozások mérete	Eszközök mérleg szerinti értéke	Termékek (áru, munka, szolgáltatás) értékesítéséből származó nettó bevétel	Alkalmazottak átlagos száma
Mikro vállalkozás	2 millió euróig	2 millió euróig	10 személyig
Kisvállalkozás	10 millió euróig	10 millió euróig	50 személyig
Középvállalkozás	43 millió euróig	50 millió euróig	250 személyig
Nagyvállalkozás	43 millió euró fölött	50 millió euró fölött	250 személy felett

Forrás: Saját szerkesztés [5]-es irodalom alapján

2. táblázat

Vállalkozások kategóriái Ukrajnában.

Kategória szerinti vállalkozások mérete	Számveteli törvény			Ukrajna Gazdasági Kódexe	
	Eszközök mérleg szerinti értéke	Termékek (áru, munka, szolgáltatás) értékesítéséből származó nettó bevétel	Alkalmazottak átlagos száma	Bármilyen tevékenységből származó éves jövedelem	Alkalmazottak átlagos száma a beszámolási időszakban
Mikro vállalkozás	350 ezer euróig	700 ezer euróig	10 személyig	2 millió euróig	10 személyig
Kisvállalkozás	4 millió euróig	8 millió euróig	50 személyig	10 millió euróig	50 személyig
Középvállalkozás	20 millió euróig	40 millió euróig	250 személyig	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva
Nagyvállalkozás	20 millió euró fölött	40 millió euró fölött	250 személy felett	50 millió euró felett	250 személy felett

Forrás: Saját szerkesztés [6,7]-es irodalom alapján

A magyar KKV-szektor az Európai Unió tagállamaként szorosan illeszkedik az egységes belső piac működéséhez, és különösen fontos szerepet játszik a kereskedelmi és turisztikai ágazatokban. Ukrajna esetében a kkv-k működését a gazdasági nyitás és az európai integrációs törekvések, ugyanakkor a politikai és társadalmi instabilitás kettőssége határozza meg. Ennek ellenére a kis- és középvállalkozások mindkét országban rugalmas reagálási képességükkel és lokális beágyazottságukkal a gazdasági alkalmazkodás motorjai, amelyek fejlődése és számveteli szabályozása különösen releváns vizsgálati terület a pandémia előtti időszaktól 2025-ig tartó periódusban.

A kis- és középvállalkozások helyzete mind Magyarországon, mind Ukrajnában – különösen Kárpátalján – az elmúlt években erőteljes változásokat mutatott, amelyeket alapvetően a pandémia, a gazdasági válságtünetek, valamint Ukrajna esetében a háborús körülmények alakítottak. A statisztikai adatok világosan jelzik, hogy míg Kárpátalján (lásd 3. táblázat) a vállalkozások száma és aránya ingadozó, addig Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye (lásd 4. táblázat) stabilabb fejlődési pályát mutatott, noha itt is érzékelhetők voltak a globális és regionális kihívások.

2019-ben Kárpátalján több mint ötvenezer vállalkozás működött, amely az ukrainai összes vállalkozás 2,61%-át tette ki. Ez az arány ugyan nem tekinthető jelentősnek, mégis jól mutatja a régió gazdasági aktivitását. A pandémia megjelenésével 2020-ban már csökkenés figyelhető meg, és ez a tendencia 2021-ben is folytatódott, amikor az arány mindössze 2,45%-ra esett vissza. 2022-ben átmeneti javulás történt, ám a 2023-as évben ismét mérséklődést tapasztalhattunk. A KKV-k szerepe ebben a környezetben kiemelten fontos: 2019-ben 87,38%-ot képviseltek, 2021-ben némileg csökkent az arányuk, majd 2022-ben ismét jelentősen növekedett, meghaladva a 89%-ot. Ez a hullámzó mozgás jól tükrözi, hogy a nagyobb vállalkozások érzékenyebben reagáltak a válságokra, míg a kisebbek nagyobb rugalmassággal alkalmazkodtak.

3. táblázat

Működő vállalkozások Ukrajnában és Kárpátalján, db.

	ÖSSZES MŰKÖDŐ VÁLLALKOZÁS		Kárpátalja arány
	UKRAJNA	KÁRPÁTALJA	
2019			
ÖSSZESEN	1941625	50608	2,61%
KKV	1561028	44220	2,83%
KKV arány	80,40%	87,38%	-
2020			
ÖSSZESEN	1973577	49923	2,53%
KKV	1599755	43268	2,70%
KKV arány	81,06%	86,67%	-
2021			
ÖSSZESEN	1956248	47946	2,45%
KKV	1585414	41374	2,61%
KKV arány	81,04%	86,29%	-
2022			
ÖSSZESEN	1732508	45447	2,62%
KKV	1470584	40548	2,76%
KKV arány	84,88%	89,22%	-
2023			
ÖSSZESEN	1913193	48761	2,55%
KKV	1605341	43074	2,68%
KKV arány	83,91%	88,34%	-

Forrás: Saját szerkesztés [8]-es irodalom alapján

4. táblázat

Működő vállalkozások száma Magyarországon, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében, db.

	ÖSSZES MŰKÖDŐ VÁLLALKOZÁS		
	MAGYARORSZÁG	SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYE	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye aránya
2019	859160	35186	4,10%
2020	886274	36622	4,13%
2021	983078	39494	4,02%
2022	1007403	39954	3,97%
2023	929593	36950	3,97%

Forrás: Saját szerkesztés [9]-es irodalom alapján

Magyarországon a folyamatok kiegyensúlyozottabb képet mutatnak. Az országos adatok szerint a működő vállalkozások száma 2019 és 2022 között folyamatosan

emelkedett, ám 2023-ban kisebb visszaesés történt. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében az országos trendekhez hasonló alakulás figyelhető meg: a működő vállalkozások száma 2019 és 2022 között 35 ezerről közel 40 ezerre emelkedett, majd 2023-ban kismértékű csökkenés következett be. A megye részesedése a magyarországi összes vállalkozásból 4% körüli értéken stabilizálódott, ami azt mutatja, hogy bár a gazdasági környezet nehézségekkel járt, a térség vállalkozásai képesek voltak megőrizni piaci pozícióikat.

A kereskedelmi és turisztikai ágazatban működő vállalkozások helyzete külön figyelmet érdemel. A pandémia éveiben ezek a szektorok szenvedték el a legnagyobb veszteségeket: a turizmus gyakorlatilag leállt, a vendéglátás csak korlátozott formában működhetett, a kereskedelemben pedig az ellátási láncok akadozása és a fogyasztói bizalom visszaesése okozott problémát.

Kárpátalján ehhez 2022-től a háborús helyzet okozta bizonytalanság társult, amely számos vállalkozás megszűnéséhez vagy áthelyezéséhez vezetett. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a nehézségek ellenére sikerült fenntartani a vállalkozások működését, részben az állami támogatások, részben pedig az alkalmazkodó stratégiák révén, mint például az online értékesítés térnyerése vagy a turizmusban a belföldi vendégekre való nagyobb támaszkodás.

Számviteli szempontból mindkét térségben a legnagyobb kihívást a bevételi struktúrák átalakulása, a költségnövekedés és a likviditási problémák jelentették. Kárpátalján sok vállalkozás egyszerűsített elszámolási formákat választott, vagy teljesen megszűnt a nyilvántartásban, míg Magyarországon a számviteli és adózási rugalmasság, például a KATA vagy a KIVA formák alkalmazása, segítette a KKV-k fennmaradását. A turisztikai vállalkozásoknál gyakori volt a szezonális tevékenységek újragondolása, a kereskedelemben pedig a készletgazdálkodás és a beszerzési stratégiák módosítása.

2023-ra már megfigyelhető volt a fokozatos helyreállítás, azonban a magas infláció, az energiaárak növekedése és a munkaerőköltségek emelkedése miatt a nyereségesség szűk határok között maradt.

A jövő, 2025-ig tekintve, továbbra is számos bizonytalanságot hordoz: Ukrajna esetében a háborús körülmények alakulása, Magyarország esetében pedig az infláció mérséklése, az állami támogatások és az EU-s források elérhetősége meghatározó tényező. Mindezek ellenére a kis- és középvállalkozások rugalmassága és alkalmazkodóképessége kulcsfontosságú marad a gazdasági stabilitás és a régiók fejlődése szempontjából.

5. táblázat

Működő vállalkozások száma Ukrajnában, Kárpátalján a kereskedelem és turizmus szektorban, db.

	élelmiszerek, italok és dohánytermékek kiskereskedelme szakszövetekben		Kárpátalja arány	textilárúk kiskereskedelme szakszövetekben		Kárpátalja arány	ruházati cikkek kiskereskedelme szakszövetekben		Kárpátalja arány	textil-, ruházati és lábbeli kiskereskedelmi értékesítése standokon és piacokon keresztül		Kárpátalja arány	utazási irodák tevékenysége, turizmus szolgáltatások		Kárpátalja arány
	UA	KA		UA	KA		UA	KA		UA	KA		UA	KA	
2019															
ÖSSZESEN	34742	782	2,25%	4834	122	2,52%	28375	1032	3,64%	63153	1386	2,19%	11576	223	1,93%
KKV	33804	761	2,25%	4781	121	2,53%	28149	1032	3,67%	63148	1386	2,19%	8096	163	2,01%
KKV arány	97,30%	97,31%	-	98,90%	99,18%	-	99,20%	100,00%	-	99,99%	100,00%	-	69,94%	73,09%	-
2020															
ÖSSZESEN	36203	801	2,21%	4871	128	2,63%	27595	1038	3,76%	61833	1412	2,28%	11116	231	2,08%
KKV	35359	777	2,20%	4816	128	2,66%	27365	1036	3,79%	61824	1410	2,28%	7720	169	2,19%
KKV arány	97,67%	97,00%	-	98,87%	100,00%	-	99,17%	99,81%	-	99,99%	99,86%	-	69,45%	73,16%	-
2021															
ÖSSZESEN	35428	792	2,24%	4409	126	2,86%	24735	944	3,82%	55744	1299	2,33%	11004	215	1,95%
KKV	34573	769	2,22%	4357	124	2,85%	24503	940	3,84%	55728	1297	2,33%	7833	155	1,98%
KKV arány	97,59%	97,10%	-	98,82%	98,41%	-	99,06%	99,58%	-	99,97%	99,85%	-	71,18%	72,09%	-
2022															
ÖSSZESEN	30731	720	2,34%	3737	113	3,02%	21083	863	4,09%	45861	1215	2,65%	8429	174	2,06%
KKV	30240	703	2,32%	3702	111	3,00%	20925	862	4,12%	45852	1213	2,65%	6629	137	2,07%
KKV arány	98,40%	97,64%	-	99,06%	98,23%	-	99,25%	99,88%	-	99,98%	99,84%	-	78,65%	78,74%	-
2023															
ÖSSZESEN	34819	739	2,12%	3799	122	3,21%	21292	911	4,28%	43655	1131	2,59%	9050	204	2,25%
KKV	34221	717	2,10%	3753	120	3,20%	21106	909	4,31%	43648	1129	2,59%	6759	153	2,26%
KKV arány	98,28%	97,02%	-	98,79%	98,36%	-	99,13%	99,78%	-	99,98%	99,82%	-	74,69%	75,00%	-

Forrás: Saját szerkesztés [8]-es irodalom alapján

A kereskedelem és turizmus ágazatai különösen érzékenyen reagáltak a gazdasági válságokra és a pandémia okozta korlátozásokra Ukrajnában, ezen belül Kárpátalján is (lásd 5. táblázat; UA - Ukrajna, KA - Kárpátalja). Az élelmiszerek, italok és dohánytermékek kiskereskedelme Kárpátalján 2019-ben 782 vállalkozással indult, ami az ukrajnai összes ilyen profilú vállalkozás 2,25%-át jelentette. Ez az arány 2020-ban minimálisan mérséklődött (2,21%), 2021-ben és 2022-ben enyhén stabilizálódott, majd 2023-ban újabb csökkenést mutatott (2,12%). Az arány alakulása arra utal, hogy a kiskereskedelmi piac ezen ágazata folyamatos nyomás alatt állt, és a nagykereskedelmi láncok, valamint a háborús körülmények különösen nehéz helyzetbe hozták a kisebb helyi üzleteket. A KKV-k aránya ugyanakkor meghatározó, folyamatosan 97% felett mozgott, ami jelzi, hogy ezen a területen szinte kizárólag kisebb vállalkozások dominálnak.

A textíliák kiskereskedelme szintén hasonló képet mutatott: 2019-ben 122 vállalkozás működött Kárpátalján, az országos összes 2,52%-a. Ez az érték 2020-ban 2,64%-ra emelkedett, 2021-ben 2,86%-ot ért el, majd 2023-ra ismét visszaesett 2,31%-ra. A folyamat jól szemlélteti, hogy a háború és a gazdasági válság jelentősen visszavetette a lakossági keresletet ezen a területen. A KKV-k aránya itt is meghatározó volt, 98–99% körüli értékekkel, tehát szinte teljes egészében kis- és középvállalkozások alkották a szegmenst.

A ruházati cikkek kiskereskedelme Kárpátalján különösen érdekes képet mutatott: 2019-ben 1 032 vállalkozás működött ebben az ágazatban, ami 3,63%-os országos arányt jelentett, majd 2021-re ez az arány 3,86%-ra emelkedett, 2022-ben pedig elérte a 4,09%-ot. A 2023-as adat viszont 3,98%-ra mérséklődést mutat. Ezen a területen a KKV-k aránya gyakorlatilag 100% volt, ami kiemeli a helyi kisvállalkozások túlsúlyát, ugyanakkor azt is jelzi, hogy a válságok és a keresletcsökkenés elsősorban a kis kereskedők fennmaradását veszélyeztették.

A textil-, ruházati és lábbeli-kereskedelem standokon és piacokon keresztül szintén fontos szegmens Kárpátalján. Az országos szinthez viszonyítva a régió aránya 2019-ben 2,19% volt, amely 2021-re 2,33%-ra emelkedett, 2022-ben pedig elérte a 2,65%-ot. A 2023-as adatok szerint ugyanakkor némi visszaesés tapasztalható (2,59%). A KKV-k itt is szinte teljes mértékben uralják a piacot, arányuk közel 100%. Ez a piac szorosan kapcsolódik a helyi hagyományokhoz és fogyasztói szokásokhoz, azonban az infláció és a vásárlóerő-csökkenés komoly kihívások elé állította a vállalkozókat.

Az utazási irodák és turisztikai szolgáltatások szektora volt az egyik legérzékenyebb ágazat a pandémia idején. 2019-ben Kárpátalján 223 vállalkozás működött, amely az ukrainai összes ilyen típusú vállalkozás 1,93%-át jelentette. 2020-ban ez az arány 2,08%-ra nőtt, majd 2021-ben elérte a 2,12%-ot. 2022-ben 2,06%-ra csökkent, 2023-ban pedig enyhe javulással 2,26%-ot ért el. Az ágazat különlegessége, hogy a KKV-k aránya itt 70–75% között mozgott, tehát az országos átlagtól eltérően itt a nagyobb szereplők is jelen voltak, ami részben a turizmus nemzetközi jellegéből fakad. A pandémia teljes leállást hozott a szektor számára, és bár 2022-ben a háborús helyzet tovább súlyosbította a körülményeket, a belföldi turizmus bizonyos mértékben hozzájárult a talpon maradáshoz. Elmondható, hogy a kereskedelmi és turisztikai ágazatok Ukrajnában és különösen Kárpátalján jelentős alkalmazkodási kényszereken mentek keresztül. A statisztikai adatok alapján jól látszik, hogy míg a ruházati és piacokon történő kereskedelem relatív aránya növekedni tudott, addig az élelmiszer-, ital- és dohánytermékek, valamint a textil-kereskedelem arányai inkább stagnálást vagy csökkenést mutattak. A turizmus szektorban a kis- és középvállalkozások dominanciája mérsékeltebb volt, ám itt is jelentős volt az alkalmazkodás kényszere. Mindez arra mutat rá, hogy a KKV-k rugalmassága továbbra is alapvető szerepet játszik a régió gazdasági stabilitásának fenntartásában, ugyanakkor a tartós válsághelyzetek erőteljesen kikezdi a fenntartható működés kereteit.

A magyarországi kereskedelmi és turisztikai szektor alakulását vizsgálva az elmúlt öt év adatai alapján jól látszik (lásd 6. táblázat), hogy a pandémia, majd az azt követő gazdasági bizonytalanságok és inflációs nyomás jelentős hatást gyakoroltak a vállalkozások működésére. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyzete ebből a szempontból különösen érdekes, hiszen a határmenti fekvés, a régió gazdasági fejlettségi szintje, valamint a turizmusban és vendéglátásban rejlő lehetőségek sajátos képet adnak a vállalkozások területi megoszlásáról.

6. táblázat

Működő vállalkozások száma Magyarországon, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a kereskedelem és turizmus szektorban, db.

	Kereskedelem, gépjárműjavítás			Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás		
	MAGYARORSZÁG	SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYE	Szabolcs - Szatmár-Bereg vármegye aránya	MAGYARORSZÁG	SZABOLCS - SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYE	Szabolcs - Szatmár-Bereg vármegye aránya
2019	136333	6965	5,11%	31570	1384	4,38%
2020	137046	7199	5,25%	31533	1397	4,43%
2021	146028	7636	5,23%	34130	1476	4,32%
2022	146314	7684	5,25%	34023	1407	4,14%
2023	141935	7372	5,19%	32521	1302	4,00%

Forrás: Saját szerkesztés [9]-es irodalom alapján

A kereskedelem és gépjárműjavítás területén 2019-ben 136 333 vállalkozás működött országosan, ebből 6 965 Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében, ami 5,11%-os arányt jelentett. Ez az arány a következő években stabilan 5,2% körül alakult, 2022-ben elérte a csúcspontját 5,25%-kal, majd 2023-ban mérsékelten, 5,19%-ra csökkent. Az adatok alapján a megye ebben a szektorban a pandémia és a gazdasági válság ellenére is megőrizte országos súlyát, ami arra utal, hogy a helyi vállalkozások képesek voltak alkalmazkodni a változó körülményekhez. A gépjárműjavítás területén különösen fontos szerepet játszik a határforgalom, valamint a használt autók piacának jelentősége, amely ebben a régióban erősebb, mint az országos átlagban.

A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás ágazatban viszont erőteljesebb ingadozások figyelhetők meg. 2019-ben Magyarországon 31 570 vállalkozás működött ebben a szektorban, amelyből 1 384 volt Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében, ez 4,38%-os arányt jelentett. Az arány 2020-ban 4,43%-ra nőtt, ami a belföldi turizmus átmeneti erősödésével magyarázható, hiszen a külföldi utazási lehetőségek korlátozása miatt sokan a hazai desztinációkat választották. A következő években azonban csökkenés következett: 2021-ben 4,32%, 2022-ben 4,14%, majd 2023-ban már csak 4,00% volt a megye aránya az országos összesből. Ez a tendencia azt mutatja, hogy a vendéglátás és turizmus helyi vállalkozásai nehezebben tudtak talpra állni a válságot követően, különösen az energiaköltségek és az infláció hatásai miatt.

Számviteli és gazdasági megközelítésből a magyarországi vállalkozások számára a legnagyobb kihívást a költségek növekedése, a likviditási problémák, valamint a fogyasztói kereslet átrendeződése jelentette. A szálláshely-szolgáltatásban például sok vállalkozás a pandémia idején kénytelen volt átmenetileg szüneteltetni tevékenységét, majd újranyitáskor szembesült a munkaerőhiánnyal és a megemelkedett bérigényekkel. A vendéglátásban az alapanyagárak drágulása és az energiaárak emelkedése szűkítette a nyereségességet. A kereskedelemben ugyanakkor az online értékesítési csatornák gyorsabb kiépítése és a vásárlói szokásokhoz való

alkalmazkodás sok vállalkozás számára lehetőséget teremtett a fennmaradásra. Elmondható, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye kereskedelmi szektorban erős pozícióját megőrizte, sőt a pandémia idején relatív súlya még kissé növekedett is az országos trendekhez viszonyítva. A turizmus és vendéglátás területén viszont a vállalkozások helyzete törékenyebb, a válság utóhatásai tartósabb sebeket hagytak. A jövőben a régió gazdasági kilátásai szempontjából kulcsfontosságú lesz, hogy a turisztikai vonzerő – például a gyógyfürdők, a természeti értékek és a kulturális turizmus – hogyan tudja újra erősíteni a keresletet, illetve hogy a vállalkozások mennyire képesek számviteli rugalmassággal és innovatív megoldásokkal reagálni a kihívásokra.

Számviteli megközelítésben Ukrajnában – különösen Kárpátalján – a vállalkozások működését a háborús környezet és a gazdasági instabilitás miatt erőteljes bizonytalanság jellemzi. A vállalkozások nagy része egyszerűsített adózási formákat alkalmaz, sok esetben a túlélés érdekében minimalizált adminisztrációval és korlátozott pénzügyi kimutatásokkal működik. Ez a helyzet a transzparencia csökkenéséhez vezet, és hosszabb távon rontja a befektetői bizalmat.

Ezzel szemben Magyarországon, így Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében is, a számviteli rendszer stabilabb és jogszabályilag szigorúbban szabályozott. A pandémia idején a vállalkozások jelentős része a meglévő számviteli keretek között alkalmazkodott: likviditáskezeléssel, adóoptimalizálással, valamint kedvezőbb adózási formák választásával (pl. KATA, KIVA). Az állami támogatások és EU-s források beépítése a számviteli kimutatásokba szintén segítette a vállalkozások mérlegeinek stabilizálását.

Míg Ukrajnában a számviteli nyilvántartások gyakran inkább a rövid távú fennmaradást szolgálják, Magyarországon inkább a hosszabb távú tervezhetőség és a szabályozott környezet dominál. Ez alapvetően meghatározza a vállalkozások gazdálkodási gyakorlatát és a külső források bevonásának lehetőségeit is.

Következtetések és további kutatások kilátásai. A kis- és középvállalkozások (KKV-k) helyzetének összehasonlító vizsgálata Magyarország és Ukrajna (kiemelten Kárpátalja) példáján egyértelművé tette, hogy e vállalkozói szektor mindkét országban a gazdasági élet meghatározó pillére. A KKV-k egyszerre biztosítják a foglalkoztatás gerincét, a lokális közösségek gazdasági fenntarthatóságát, és rugalmasságukkal képesek gyorsan reagálni a makrogazdasági környezet változásaira. A különbség azonban a két ország számviteli keretrendszerében és gazdasági stabilitásában jelentkezik.

Magyarországon a KKV-k jogszabályi besorolása és működési keretei szoros összhangban vannak az Európai Unió szabályozásaival. Ez biztosítja a vállalkozások számára a kiszámítható jogi környezetet, valamint a hosszabb távú pénzügyi tervezhetőséget. A pandémia és a gazdasági válság hatásait itt az állami támogatások, adópolitikai eszközök, valamint az EU-források mérsékeltek. A számviteli transzparencia és a szabályozottság hozzájárult a befektetői bizalom fennmaradásához, miközben lehetőséget teremtett arra, hogy a vállalkozások pénzügyi kimutatásai pontos képet adjanak működésükről. A turizmus és a vendéglátás területén ugyanakkor

tartós sebeket okozott a pandémia, és az ágazatban működő cégek pénzügyi stabilitása még ma is érzékeny az inflációs nyomásra és a kereslet ingadozására.

Ukrajnában ezzel szemben – különösen Kárpátalján – a KKV-k számviteli működését sokkal inkább a túlélési stratégiák határozzák meg. A háborús körülmények, a politikai instabilitás és az infláció miatt a vállalkozások jelentős része egyszerűsített adózási formákat alkalmaz, minimalizálva az adminisztrációt. Ez rövid távon segíti a fennmaradást, ugyanakkor hosszú távon rontja az átláthatóságot, a hitelhez jutás lehetőségeit és a befektetői bizalmat. A kereskedelmi és turisztikai szektor különösen erősen szenvedte meg a válságokat: a turizmus gyakorlatilag teljesen leállt a pandémia éveiben, majd a háborús helyzet miatt lassan, korlátozottan tudott újraindulni. Számviteli szempontból itt a bevételi struktúrák rövid távú újragondolása dominál, a hosszabb távú tervezés háttérbe szorul.

A két ország összevetése rávilágít arra, hogy a számviteli szabályozási környezet nem pusztán technikai keret, hanem a gazdasági stabilitás és a fejlődési potenciál alapfeltétele. Magyarországon a szabályozottság és az EU-s integráció lehetőséget teremt a válságok mérséklésére és a vállalkozások hosszabb távú tervezésére, míg Ukrajnában az instabil környezet a számviteli rendszert is inkább ad hoc, rövid távú megoldások felé tolja.

A további kutatások szempontjából kiemelten fontos a KKV-k számviteli alkalmazkodóképességének vizsgálata. Érdemes feltárni, hogy milyen módszerekkel reagáltak a vállalkozások a bevételcsökkenésre, a költségnövekedésre és a likviditási problémákra, valamint hogy ezek a stratégiák milyen mértékben segítették elő a túlélést és a növekedést. Magyarországon külön kutatási irányt jelenthet annak vizsgálata, hogy az adózási formák változásai (például a KATA módosítása) hogyan hatottak a KKV-k számviteli gyakorlatára és eredményességére. Ukrajnában pedig a háborús körülmények között működő vállalkozások számviteli transzparenciája, valamint a nemzetközi támogatások integrációja a pénzügyi kimutatásokba jelenthet releváns kutatási területet.

Hosszabb távon mindkét ország esetében fontos kérdés, hogy a KKV-k hogyan tudják összeegyeztetni a rugalmasságukat a számviteli megfelelés követelményeivel, miként tudnak pénzügyi beszámolóik révén hitelességet építeni, és hogyan válhatnak nem csupán lokális, hanem regionális és nemzetközi gazdasági szereplőkké. Az összehasonlító elemzések hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a döntéshozók és a szakpolitikai szereplők olyan szabályozási környezetet alakítsanak ki, amely támogatja a KKV-k fenntartható működését, miközben elősegíti a transzparens és versenyképes gazdasági ökoszisztéma kialakulását.

Felhasznált források listája

1. Béla K., Szilárd H. A magyar gazdaság ágazatainak pénzügyi alkalmazkodása a koronavírus-járvány idején. *External Economic Bulletin/Külgazdaság*. 2024. № 68. 33-65 old. DOI: <https://doi.org/10.47630/KULG.2024.68.11-12.33> (letöltés időpontja: 01.10.2025).
2. Jáki E., Kádár B., Michalkó G. Az immunitás nyomában: a hazai turisztikai vállalatok szakágazati és területi sajátosságai a polikrízis időszakában. *Területi Statisztika*. 2024. № 64(6). 801-802 old. URL: https://www.ksh.hu/statszemle_archive/terstat/2024/2024_06/ts640605.pdf (letöltés időpontja: 01.10.2025).
3. Бублик Л. Я., Трофим'як С. В. Тенденції розвитку туристичного господарства України у 2020–2023 роках. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2024. № 1(42). С. 3-7. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/12786> (letöltés időpontja: 03.10.2025).
4. Sütő D., Bajnai P., Fenyves V. Forecasting the financial performance of small and medium-sized enterprises: evidence from the Hungarian food retail sector. *Ukrainian Food Journal*. 2024. № 13(4). 794-808 pg. URL: <https://nuft.edu.ua/doi/doc/ufj/2024/4/12.pdf> (letöltés időpontja: 30.09.2025).
5. A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400034.tv> (letöltés időpontja: 01.10.2025).
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (letöltés időpontja: 01.10.2025).
7. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (letöltés időpontja: 05.10.2025).
8. Державна служба статистики України. Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (letöltés időpontja: 07.10.2025).
9. Központi Statisztikai Hivatal. Gazdasági és nonprofit szervezetek. URL: <https://www.ksh.hu/gazdasagi-es-nonprofit-szervezetek> (letöltés időpontja: 07.10.2025).

References

1. Béla, K., & Szilárd, H. (2024). A magyar gazdaság ágazatainak pénzügyi alkalmazkodása a koronavírus-járvány idején [Financial adaptation of the sectors of the Hungarian economy during the coronavirus pandemic]. *External Economic Bulletin/Külgazdaság*, 68, 33-65. <https://doi.org/10.47630/KULG.2024.68.11-12.33> [in Hungarian]
2. Jáki, E., Kádár, B., & Michalkó, G. (2024). Az immunitás nyomában: a hazai turisztikai vállalatok szakágazati és területi sajátosságai a polikrízis időszakában [In search of immunity: sectoral and regional characteristics of domestic tourism companies during the polycrisis period]. *Területi Statisztika*, 64(6), 801-802. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/terstat/2024/2024_06/ts640605.pdf [in Hungarian]
3. Bublyk, L. Ya., & Trofymiak, S. V. (2024). Tendentsii rozvytku turystychnoho hospodarstva Ukrainy u 2020–2023 rokakh [Trends in the development of Ukraine's tourism industry in 2020–2023]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 1(42), 3-7. <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/12786> [in Ukrainian]
4. Sütő, D., Bajnai, P., & Fenyves, V. (2024). Forecasting the financial performance of small and medium-sized enterprises: evidence from the Hungarian food retail sector. *Ukrainian Food Journal*, 13(4), 794-808. <https://nuft.edu.ua/doi/doc/ufj/2024/4/12.pdf>
5. A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény [Act XXXIV of 2004 on Small and Medium-Sized Enterprises and on the Support of Their Development]. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400034.tv> [in Hungarian]

6. On Accounting and Financial Reporting in Ukraine. Law of Ukraine No. 996-XIV (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian]
7. On the peculiarities of regulating the activities of legal entities of certain organizational and legal forms during the transitional period and associations of legal entities. Law of Ukraine No. 4196-IX (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> [in Ukrainian]
8. State Statistics Service of Ukraine. (2025). Economic Statistics / Economic Activities / Enterprise Activities. <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
9. Hungarian Central Statistical Office. (2025). Economic and Nonprofit Organizations. <https://www.ksh.hu/gazdasagi-es-nonprofit-szervezetek> [in Hungarian]

<i>Отримано:</i>	11.10.2025	<i>Beérkezett:</i>	2025.10.11	<i>Received:</i>	11.10.2025
<i>Прийнято до друку:</i>	25.11.2025	<i>Elfogadva:</i>	2025.11.25	<i>Accepted:</i>	25.11.2025
<i>Опубліковано:</i>	17.12.2025	<i>Megjelent:</i>	2025.12.17	<i>Published:</i>	17.12.2025